

Враховуючи наведене і базуючись на положеннях Кодексу цивільного захисту України, цивільний захист можна визначити як один основних елементів забезпечення національної безпеки, який призначений для реалізації конституційного права громадян на безпечне довкілля та захист їх життя і здоров'я від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таких ситуацій та ліквідації їх наслідків. Також, виходячи із уявлень про те, що СНБ є складною цілісною системою, яка включає в себе велику кількість елементів або підсистем можна стверджувати, що Єдина державна система цивільного захисту (далі по тексту ЄСЦЗ) є невід'ємною складовою частиною – елементом або підсистемою СНБ.

В умовах реформування системи національної безпеки, у прийнятому Верховною Радою, у першому читанні, законопроекті “Про національну безпеку України” Державна служба України з надзвичайних ситуацій, разом зі Збройними силами України та іншими збройними формуваннями віднесена до складу сектору безпеки і оборони.

Отже, цивільний захист спрямований на забезпечення складових національної безпеки, а саме: воєнної, економічної, екологічної, соціальної сфер безпеки та протидії тероризму. Також ЄСЦЗ є невід'ємною складовою частиною – одним основних елементів або підсистемою СНБ. У прийнятому Верховною Радою, у першому читанні, законопроекті “Про національну безпеку України”, Державна служба України з надзвичайних ситуацій віднесена до складу сектору безпеки і оборони.

Цитована література

1. Закон України “Про основи національної безпеки України”: Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV. ВВР, 2015, № 39, ст. 375.
2. Законопроект “Про національну безпеку України”: ухвалено у першому читанні 5.04.2018 р. [Електронний ресурс]: Режим доступу <http://www.rnbo.gov.ua/news/2996.html>.
3. Ситник Г П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади) [Текст]: підручник / Ситник Г П. – К.: НАДУ, 2012. – 544 с.
4. Кодекс цивільного захисту України. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>.

Бабій І.В., канд. пед. наук

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У РІДНОМОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

На сучасному етапі суспільного розвитку відбуваються докорінні зміни в системі вищої освіти, яка зазнає гуманізації та гуманітаризації, а навчально-виховним пріоритетом є передусім особистісний розвиток студента.

Рідномовна підготовка – це важливий компонентом професійного становлення майбутніх працівників цивільного захисту, адже покликана формувати не лише систему мовних і мовленнєвих компетенцій, а й виховувати цілісну особистість, яка дбайливо ставиться до рідного слова. Усе це зумовлює питання вибору адекватних методик навчання, серед яких чільне місце посідають інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) – сукупність методів і програмно-технічних засобів, об'єднаних в технологічний ланцюг, що пришвидшує збір, обробку інформації, полегшує її подальше зберігання та відтворення у процесі навчання [1, с. 9].

Процес технологізації мовної освіти відбувається в руслі сучасних інноваційних процесів у сфері навчання і виховання, а також забезпечує реалізацію актуального в системі професійної підготовки компетентнісного підходу. Серед основних лінгводидактичних завдань, що вирішуються в результаті застосування засобів ІКТ у процес рідномовної підготовки, виокремлюємо такі:

- підвищення навчальної мотивації, формування стійкої мотивації пізнавальної діяльності;
- розвиток творчих якостей курсантів/студентів;
- підвищення активності та ініціативності курсантів/студентів;
- можливість індивідуалізувати та інтенсифікувати навчання;
- збільшення обсягу лінгвістичних і культурологічних знань;
- поглиблення та систематизація знань з основних мовознавчих розділів: орфоєпії, орфографії, пунктуації, лексикології, морфології, синтаксису, стилістики [2]. Крім того, застосування ІКТ у рідномовній підготовці майбутніх працівників цивільного захисту дозволяє значно збільшити об'єм самостійної навчальної роботи.

Основою як рідномовної, так й іншомовної підготовки є текст. Саме робота з текстами дозволяє активно залучати можливості інформаційно-комунікаційних технологій. Зокрема, сервіси та інструменти Google є надзвичайно ефективним у формуванні умінь і навичок роботи з мовним матеріалом. Завдання можуть варіюватися з огляду на індивідуальні можливості курсантів/студентів, наприклад:

- спільне створення нового або редагування/доповнення існуючого тексту фаховою інформацією за допомогою маркерів, шрифтів, напівжирного виділення. Прикметно, що фахову інформацію студенти і курсанти черпають з Інтернет-ресурсів, однак такі сайти, часто є російськомовними, а розміщені матеріали не завжди мають коректне мовне оформлення;
- використання блог-технологій – одна із технологій Веб.2.0, що дозволяє будь-якому користувачеві мережі Інтернет створити власну сторінку у форматі щоденника чи журналу; у створеному блозі дописує один або група студентів/курсантів на проблемні мовні чи культурологічні теми, тоді як інші мають змогу обговорювати прочитане у коментарях.
- підготовка спільної або індивідуальної презентації, яка не просто дає змогу завантажити текст, а й доповнити його зображеннями, відеорядом, діаграмами та ін. Прикметно, що тексти, які вміщені на слайдах презентації мають бути лаконічними й водночас інформаційно вичерпними, що потребує

від курсантів/студентів відповідних умінь і навичок роботи з текстовим матеріалом. Надзвичайно ефективним є виконання курсантами наскрізного семестрового проекту, як правило, це презентації на одну із пропонованих тем.

– гейміфікація навчання – використання ігрових технік й мислення в неігровому, зокрема навчальному, контексті. Сучасні Інтернет-ресурси пропонують широкий спектр вправ, ігор, завдань, у тому числі для україномовних користувачів, які спрямовані на розвиток мовних і мовленнєвих компетенцій.

– використання електронних підручників, енциклопедій, різнотипних словників: тлумачних, перекладних, фразеологічних, словників синонімів, омонімів, паронімів тощо, що робить пошук необхідних відомостей швидким та ефективним. Підкреслимо, що електронні лексикографічні матеріали – це не тільки відскановані друковані видання, а мультимедійні програми, в яких використовують різні способи подачі матеріалу: текст, звук, ілюстрації, анімацію, що дає змогу суттєво активізувати пізнавальну діяльність курсантів, а також впливати на формування позитивної мотивації до вивчення рідної мови.

У цілому використання Інтернет-ресурсів має широкі лінгводидактичні можливості, оскільки тренує здатність опрацьовувати значні за обсягом інформаційні блоки, уміння швидкої орієнтації вилучення й структурування потрібної інформації, спрощує пошук нових ідей;

Інформатизація стає пріоритетним напрямом у вітчизняній лінгводидактиці. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій суттєво оптимізує, урізноманітнює та інтенсифікує рідномовну підготовку майбутніх працівників цивільного захисту, оскільки дозволяє залучати не лише традиційні текстові, а й графічні, аудіовізуальні матеріали, що значно збагачує мовну й культурну компетенції курсантів/студентів та активізує один з найважливіших аспектів рідномовного навчання – комунікативний.

Цитована література

1. Кадемія М.Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі: навч. посібник/ М.Ю. Кадемія, І.Ю. Шахін. – Вінниця: ТОВ “Планер”, 2011. – 220 с.

2. Сысоев П.В. Дидактические свойства и функции современных информационных и коммуникационных технологий в обучении иностранному языку / П.В. Сысоев // Электронный ресурс – Режим доступа: <http://www.lib.tpu.ru/fulltext/c/2015/C104/010.pdf>.

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

УДК 37.035.6:811.161.2

Ірина Бабій

канд. пед. наук

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
м. Львів, Україна

ФОРМУВАННЯ І ЗБАГАЧЕННЯ ЛЕКСИКОНУ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ РІДНОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація. У статті розглянуто лінгвістично-нормативний рівень мовної особистості студента, зокрема можливості використання лексикографічних джерел для формування й збагачення студентського тезаурусу на заняттях української мови; з'ясовано принципи організації словникової роботи та її основні напрями.

Ключові слова: мовна особистість, словникова робота, рідномовна підготовка, лексикографічна компетенція.

Ірина Бабій

канд. пед. наук

Львовский государственный университет безопасности жизнедеятельности
г. Львов, Украина

ФОРМИРОВАНИЕ И ОБОГАЩЕНИЕ ЛЕКСИКОНА СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ РОДНОГО ЯЗЫКА

Аннотація. В статті розглянуто лінгвістично-нормативний рівень мовної особистості студента, в тому числі можливості використання лексикографічних джерел для формування й збагачення студентського тезаурусу на заняттях української мови; з'ясовано принципи організації словникової роботи та її основні напрями.

Ключевые слова: языковая личность, словарная работа, изучение родного языка, лексикографическая компетенция.

Iryna Babij

PhD (Pedagogy)

Lviv State University of Life Safety
Lviv, Ukraine

FORMATION AND ACQUISITION OF STUDENTS' LEXICONES WHILE LEARNING NATIVE LANGUAGE

Abstract. The article deals with the linguistic and normative level of the student's linguistic personality, in particular the possibility of using lexicographic sources for the formation and enrichment of the student's thesaurus in the classes of the Ukrainian language. The principles of organization of vocabulary work and its main directions are clarified.

Key words: linguistic personality, vocabulary work, native language learning, lexicographic competence.

Сучасна наука щораз більше антропологізується, передусім мова йде про гуманітарні дисципліни, у яких наукові пошуки заломлюються через призму людської особистості. Не оминула ця тенденція й лінгвістику та лінгводидактику, об'єктом досліджень яких стала мовна особистість (МО),

<i>Полищук О. Polishchuk O.</i>	Вивчення топонімів як складова формування лінгвокраїнознавчої компетенції індивіда Study of toponyms as an element of forming an individual's competence in culture-oriented linguistics	282
ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ		
<i>Кілінська К. Андрусяк Н. Смик О. Сівак В. Kilinska K. Andrusiak N. Smyk O. Sivak V.</i>	Рекреаційно-туристичне природокористування фізико-географічних районів Чернівецької області Nature-based recreation and tourism management of physiographic divisions of Chernivtsi region	286
<i>Сивий М. Syuy M.</i>	Гіпсове виробництво в Україні: сучасний стан, перспективи Gypsum manufacturing in Ukraine: current state, perspectives	294
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ		
<i>Жиленко Т. Бєлим І. Zhylenko T. Bielym I.</i>	Поєднання різних форм вивчення теми «Неперервність функції» Combining different forms of studying the theme «Continuity of function»	300
ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ		
<i>Красовська Г. Krasovska H.</i>	Умови використання ігрових видів спорту та вправ ігрового характеру зі студентами спеціального медичного відділення Conditions of using game sports and gaming exercises with students of special medical department	305
ЮРИДИЧНІ НАУКИ		
<i>Врыліова В. Брыльова В.</i>	About the belarusian model of ombudsman through the prism of the institution of ombudsman of Sweden Про білоруську модель омбудсмена крізь призму інституту омбудсмена Швеції	310
БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА		
<i>Ангарська Л. Anharska L.</i>	Роль бібліотеки коледжу в адаптації студентів-першокурсників (з досвіду роботи) Role of college library in freshmen students' adaptation (practice experience)	315
<i>Жулінська Г. Zhulinska H.</i>	Етика бібліотекаря – запорука культури бібліотечного обслуговування Ethics of the librarian is the key to the culture of library service	320
ІСТОРИЧНІ НАУКИ		
<i>Біс С. Bis S.</i>	Життя віддане Україні – Мирослав Онішкевич Life given to Ukraine – Myroslav Onyshkevich	325
<i>Гурська О. Hurska O.</i>	Історико-архітектурна спадщина середмістя Бережан як ресурс для розвитку туризму Historical and architectural heritage of the center of Berezhany as a resource for tourism development	332

зокрема сприймання його на слух, відтворення, семантизація, етимологізація, з'ясування граматичних характеристик, парадигматичних і синтагматичних зв'язків, особливостей правопису та вживання у мовленні.

Практика роботи зі студентами дозволяє констатувати, що найпоширенішими є такі лексичні помилки: вживання слів у невласивому значенні, невиправдане повторення слів; вживання росіянізмів, порушення лексичної сполучуваності, змішування паронімів, неправильний вибір синоніма, суржик. Причинами лексичних помилок мовленні студентів є неувага до слова, байдуже ставлення до власного мовлення; несформованість потреби читати; невміння вводити слово в контекст; вплив соціальних діалектів, жаргонів, місцевої говірки тощо.

Словникова роботи покликана усунути перелічені помилки й передбачає: 1) визначення принципів її організації; 2) формування в студентів зрозумілої та переконливої мотивації щодо збагачення їхнього лексикону; 3) з'ясування основних напрямів словникової роботи; 4) визначення змісту словникової роботи на заняттях української мови; 5) створення ефективної системи завдань і вправ, спрямованих на кількісне і якісне розширення студентського словникового запасу.

Принципи лексико-семантичної роботи визначаються загальнопедагогічними закономірностями з урахуванням особливостей предмета навчання – лексичної системи української мови. Зокрема, організація словникової роботи здійснюється з опорою на такі загальнодидактичні принципи як: свідомість, системність і послідовність, доступність навчання.

У процесі лексико-семантичної роботи можна виділити низку чинників, що сприятимуть формуванню в студентів позитивної мотивації. Зокрема, слід зважати на рівень студентського мовленнєвого розвитку, адже лексикон людини змінюється впродовж усього життя з огляду на комунікативні потреби, накопичений життєвий і мовленнєвий досвід. У студентському віці мовлення розвивається передусім як засіб взаємодії з оточуючими та як спосіб набуття нових знань. Тому потреби в поповненні виражальних (лексичних і фразеологічних) засобів значно зростають, що служить вагомим спонукальним чинником. Ще одним мотиваційним фактором виступає цікавий пізнавальний текстовий матеріал, який сприяє природному збагаченню студентського словника комунікативно значущою лексикою й забезпечує змістове наповнення навчального процесу. Важливо, однак, аби пропоновані завдання за рівнем складності знаходились у зоні найближчого розвитку студентів. Для забезпечення мотивації необхідно також використовувати активні форми й методи навчання: творчі вправи, ситуативні завдання, рольові ігри, візуалізацію тощо.

Основними напрямками словникової роботи на заняттях української мови вважаємо:

1. Збагачення словникового запасу студентів новими лексемами, що сприяє формуванню не лише комунікативної, а й соціокультурної компетенції. На думку методистів (О. Горошкіної, Л. Попової, А. Никітіної та ін.), змістовий аспект словникової роботи повинен відображати зміни в лексичній системі української мови. Важливо, аби студентський словник поповнювався передусім питомо українськими лексемами, які є національними маркерами, визначають національномовну своєрідність і колорит мови.

2. Розширення й уточнення змісту вже відомих слів. Реалізація цього напрямку зумовлює не лише кількісні, а й якісні зміни в студентському тезаурусі, що вчить вживати слова в найточнішому їх значенні відповідно до стилю та жанру мовлення. Активізація засвоєних слів у мовленні студентів передбачає переведення якомога більшої кількості комунікативно значущих слів із пасивного словника в активний обіг шляхом включення слів у контекст (словосполучення, речення, діалог, монолог тощо). Окремо слід виділити напрям оволодіння фаховою лексикою, необхідною для засвоєння спеціально орієнтованих дисциплін та ефективної професійної діяльності. Психолінгвістично відзначають чинник вибірковості в опануванні мовних засобів, зокремалюдина добре засвоює лише те, що відповідає потребам її мовленнєвої діяльності.

Словникова робота охоплює три рівні: сприймання, відтворення й продукування мовлення, що визначає відбір відповідних методів і прийомів навчання. Так, активне засвоєння лексичних одиниць відбувається шляхом виконання лексичних вправ із поступовим зростанням рівня їх складності та самостійності. Нагадаємо, що лексичні вправи спрямовані на усвідомлення суті лексичних умінь, покликані збагачувати лексичний фактаж студентів, виховувати увагу до слова, активізують мовне чуття. Вважаємо, що поповненню словникового запасу може сприяти лише правильно організована робота зі словниками (тлумачними, орфографічними, перекладними, фразеологічними тощо), а саме виконання різнотипних завдань, що потребують використання словників та усунення виявлених помилок. Очевидно, що збагачення лексичного запасу студентів передбачає як роботу з лексикографічними джерелами, так і виконання різнотипних вправ.

Використання словникових статей у навчальних цілях посилює практичну спрямованість навчання української мови, позаяк, крім семантизації лексем, поглиблюють знання студентів з орфографії, граматики, акцентології, допомагають виробити та закріпити вміння й навички правильного слововживання. Залежно від типу словника (тлумачний, перекладний, словник

синонімів тощо) на його матеріалі можна створити низку комунікативно орієнтованих вправ, а саме:

- правильно наголосити й записати лексеми;
- дібрати українські відповідники до поданих слів;
- дібрати синоніми, омоніми, антоніми;
- з'ясувати походження слів;
- відредагувати мовностилістичні помилки в тексті.

Отже, систематичне використання словників на заняттях з української мови збагачує лексикон студентів, розвиває уміння й навички аналізувати й порівнювати мовні вирази, забезпечує точне, комунікативно доцільне використання лексичних та фразеологічних одиниць, що є невід'ємною складовою мовленнєвої культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. — М. : Наука, 1987. — 264 с.
2. Семенов О. Лексикографічна компетенція як показник мовної культури особистості / О. Семенов // Українська література в загальноосвітній школі. — 2008. — № 2. — С. 41-44.

УДК 374.7

Любов Бондарєва
канд. пед. наук, доцент
НПУ ім. М.П. Драгоманова
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ДОРΟΣЛИХ

Анотація. Розглянуті завдання політики підвищення кваліфікації дорослих в вищій школі. Виявлено потребу у використанні комунікативних підходів до методики навчання дорослих на основі досягнень теорії та практики. Доведено вплив комунікаційних технологій на систему підвищення кваліфікації дорослих у вищій школі. Виокремлено в цій системі місце професійно-педагогічним комунікаціям, де головним суб'єктом є викладач.

Ключеві слова: педагогіка, інноватика, професійна підготовка дорослих.

Любовь Бондарева
канд. пед. наук, доцент
НПУ им. М. П. Драгоманова
г. Киев, Украина

ОСОБЕННОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КОММУНИКАЦИИ В СИСТЕМЕ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ ВЗРОСЛЫХ

Аннотация. Рассмотрены задачи политики повышения квалификации взрослых в высшей школе. Определена необходимость использования коммуникационных подходов в методике обучения взрослых на основе достижений теории и практики. Доказано влияние

різноаспектне вивчення якої представлено у працях О. Голованової, Ю Караулова, О. Кучеренко, Л. Мацюк, О. Семенов та ін.

На сучасному етапі важливим є трактування МО як глибоко національного явища, тому пріоритетом рідномовної підготовки у виші є формування саме української мовної особистості, яка свідомого ставиться до української мови, що виражається у прагненні та вмінні спілкуватись українською мовою, відповідальному ставленні до власного мовлення й мовлення співрозмовника, роботі над удосконаленням мовно-мовленнєвих знань та умінь.

Становлення й розвиток мовної особистості є поетапним процесом, що пов'язано з рівневою структурою мовної особистості [1]. Так, носій мови поступово переходить від нижчого рівня мовної особистості – лінгвістично-нормативного (базові лінгвістичні знання з фонетики, граматики, лексики) до наступного – термінно-когнітивного (засвоєння терміносистеми обраного фаху), а відтак – до діяльнісно-комунікативного (уміння й навички професійної вербальної взаємодії, засвоєння професійномовленнєвих моделей спілкування з огляду на рольові вимоги професії та цілі професійної діяльності [1].

Розглянемо один із аспектів формування мовної особистості студента на лінгвістично-нормативному рівні, а саме – лексикографічну компетнцію як основу мовленнєвої культури майбутніх фахівців. Актуальність обраної теми визначається відсутністю у сучасних студентів навичок, а найголовніше потреби користуватися словниками, тоді як усі лінгвоактивні професії передбачають сформовані уміння роботи зі словом. Лексикографічну компетнцію розглядаємо як комплексне поняття, яке включає знання різних типів словників, у тому числі електронних, вмінні вибирати необхідне джерело з урахуванням його типу і жанру, а також вмінні здійснювати пошук інформації в лексикографічних джерелах [2]. Необхідність та ефективність застосування словників різних видів в процесі рідномовної підготовки відзначають вітчизняні лінгводидакти (Н. Бондаренко, О. Горошкіна, М. Пентилюк, Л. Попова О. Семенов та ін.). Тому у вишівських програмах з української мови усе частіше підкреслюють важливість оволодіння учнями вмінь правильно працювати зі словниками, грамотно здійснювати інформаційний пошук. Зазначимо, що сучасні підручники містять короткі глосарії, які, як правило, безпосередньо пов'язані зі змістом уміщеного в підручнику текстового матеріалу, вони дозволяють долати деякі труднощі, однак їх інформативна наповненість незначна. Відомо, що фонетику, граматику української мови студенти повинні були опанувати під час навчання в школі, то збагачення лексичного складу мовлення, його професіоналізація триває все життя.

Поняття «словникова робота» тлумачиться в методичних джерелах як складний багатоаспектний процес. Це систематична робота зі словом і над словом,